

TAISTELU METALLISTA

Suomen teknillisen museoyhdistyksen jäsenten EUGEN AUTEREN ja JAAKKO LIEDEN toimittamana ja yli neljä vuotta kestäneiden tutkimusten tuloksena on valmistunut teos *Petsamon nikkeli — Taistelu metallista*. Se on ensimmäinen laaja ja yhtenäinen selvitys Petsamontuntureilta löydetyn nikkelimalmien tutkimisesta, hyödyntämisestä ja poliittisesta merkityksestä.

Miksi Euroopan suurin nikkeli löydös luovutettiin ulkomaiselle yhtiölle

Jäämeren ja Liinahammarin sataman lähellä sijaitsevilla Petsamontuntureilla tehtiin 1920-luvulla nikkelimalmilöydös, joka kymmenen vuoden tutkimusten jälkeen arveltiin riittävän suureksi kannattavan kaivostoiminnan aloittamiseen. Kun suomalaista yrittäjää ei löytynyt, luovutettiin malmi vuonna 1934 englantilais-kanadalaiselle nikkeli-ruusti Mond/Inco:lle. Oliko luovutus liian hätäinen? Sillä jo kahden vuoden kuluttua Inco totesi saaneensa haltuunsa Euroopan rikkaimman nikkeli esiintymän. Syitä tapahtumaan ja tapausten kulkua käsitellään kirjassa laajasti.

Petsamon nikkelistä tuli sota-aikana suurvaltojen havittelema strateginen metalli

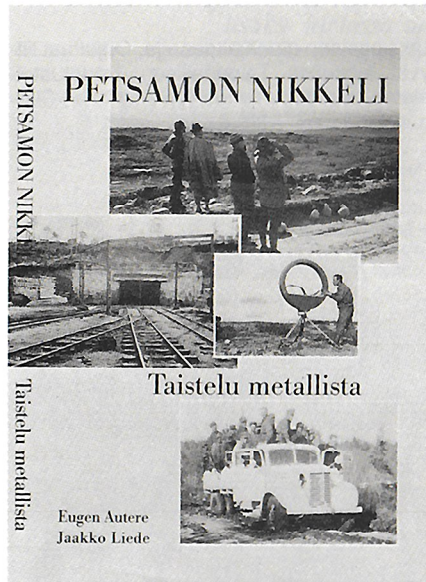
Välirauhan aikana Petsamon nikkelistä syntyi suurvaltojen välinen kiistakapula, josta käytiin lukuisia ja monivaiheisia neuvotteluja. Mikä oli Suomen osuus näissä neuvotteluissa ja miten niissä lopulta kävi, selviää kirjan sivuilta.

Mikä merkitys Petsamon nikkellillä oli Suomen kohtaloon

Neuvostoliitto halusi välirauhan aikana lopullisesti selvittää välinsä Suomen kanssa. Saksa torjui tämän nikkelin takia. Oliko se Suomen pelastus?

Kolosjoen yhdyskunta

Kaivoksen ja sulaton rakentaminen sekä »nikkelikaupungin» syntyminen muodostivat värikkään tapahtumasarjan, jonka monet erikoiset yksityiskohdat olivat vaarassa jäädä unohtuiksi jo melko iäkkään sukupolven

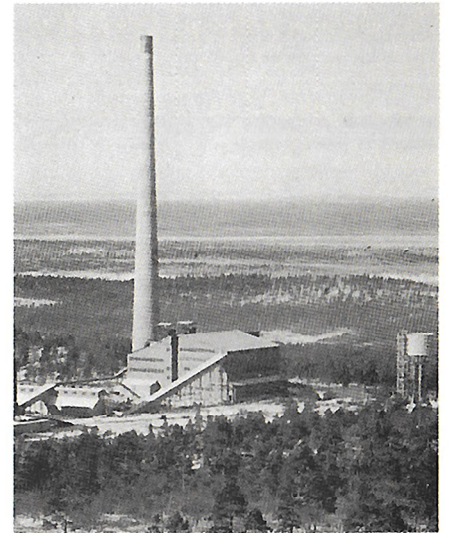
mukana. Haastattelujen ja muiden tietolähteiden pohjalta on tapaukset nyt voitu kirjoittaa muistiin.

Kaivoksessa tapahtui...

... Olin viemässä dynamiittia ja tulilankoja porareille. Minulla oli 20 kiloa dynamiittia kahdessa laukussa olkapäällä ja kaulassa 36 tulilankaa, joissa oli jo nallit valmiina. Kiipesin pystysuoria rappuja. Kun se kiipeäminen oli aika raskasta, levähdin vähän. Samassa tunsin tulilangan käryä. Laitoin käsilampun rapun puolaan ja otin tulilankanipun kaulaltani. Näin, että yksi tulilanka palaa...

Kolosjokelaiset sodan toimissa

Nykyisin julkiset tiedotusvälineet ja julkaisut palaavat yhä useammin 50 vuoden takaisiin sotatapahtumiin. Petsamon rintaman taisteluja on kuitenkin käsitelty niukasti. Kolosjoella muodostettiin kaivoksen suojaksi vapaaehtoinen komppania, joka osallistui Petsamon rintaman koviin torjun-

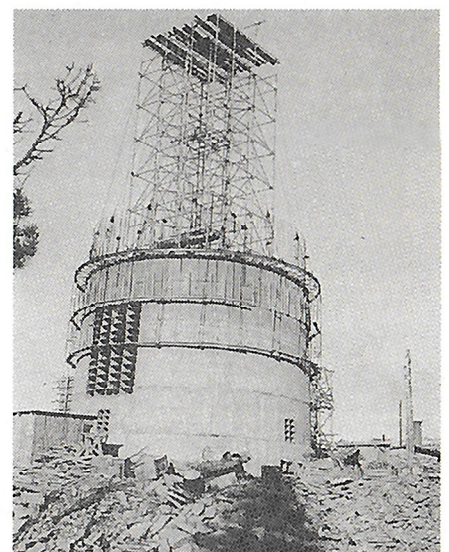
tataisteluihin. Etulinjassa taistelleet sotilaat kertovat tässä kirjassa, miten he kokivat arktisessa pimeydessä käydyt taistelut, ensin Neuvostoliiton ja sitten Saksan armeijajyksiköitä vastaan.

Lapin saastekysymykset

Televisio ja sanomalehdet kertovat lähes päivittäin saasteista, jotka tulevat entisen Petsamon Nikkelin tehdasalueelta. Nämä vaikeudet tunnettiin jo kaivosten ollessa Suomen hallussa. Miten nämä rikkisaasteet syntyvät, selviää kirjaa lukiessa.

Kirjan teksti perustuu laajaan tutkimusaineistoon, jota on saatu paitsi entisten kolosjokelaisien haastatteluilta myös tutustumalla lukuisiin yleisiin ja yksityisiin arkistoihin.

Kirjan ovat kirjoittaneet henkilöt, jotka joko itse ovat osallistuneet tapauksiin, joista he kirjoittavat tai muuten ovat laajasti perehtyneet aiheeseen.

KAUPUNKI JA TEKNIikka SUOMEN KIRJALLISUUDESSA

Kuvauslinjoja ennen ja jälkeen tulenkantajien

Professori Raoul Palmgren, on tehnyt laajan tutkimuksen siitä, miten kirjallisuutemme kaupunkikuva sekä asennoituminen teollisuus- ja liiketehniikkaan kehittyivät vuosien 1930 ja 1960 välillä. Tutkimus on julkaistu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimesta 425-sivuisena teoksena.

Palmgrenin lähtökohdat ovat oma-kohtaisesti eletyssä 1920-luvun Tulenkantajien kaupunki-innostuksessa. Tätä kuvaa hyvin Olavi Paavolaisen Tulenkantajat-albumissa 1927 julkaisuun Ilja Ehrenburgin artikkeliin »Uusi romantiikka» kirjoittama esipuhe. Paavolainen toteaa siinä mm.:

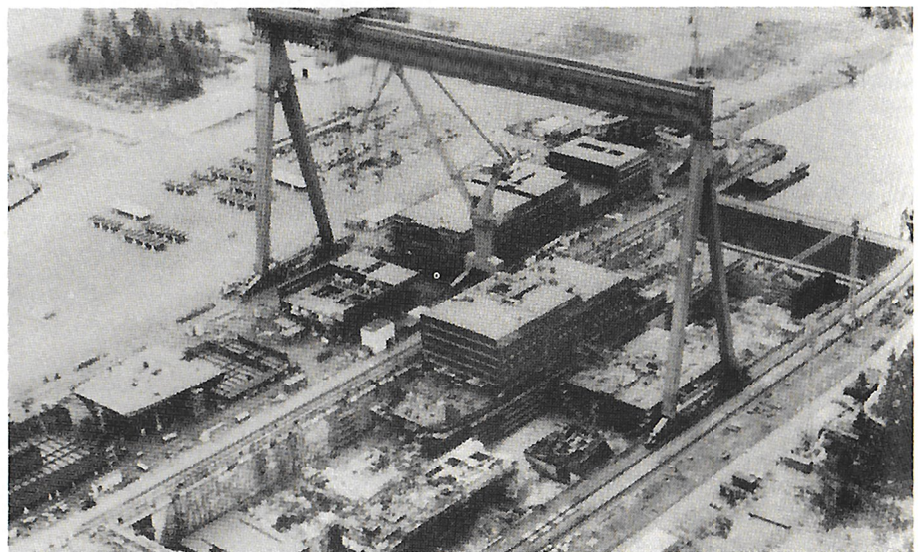
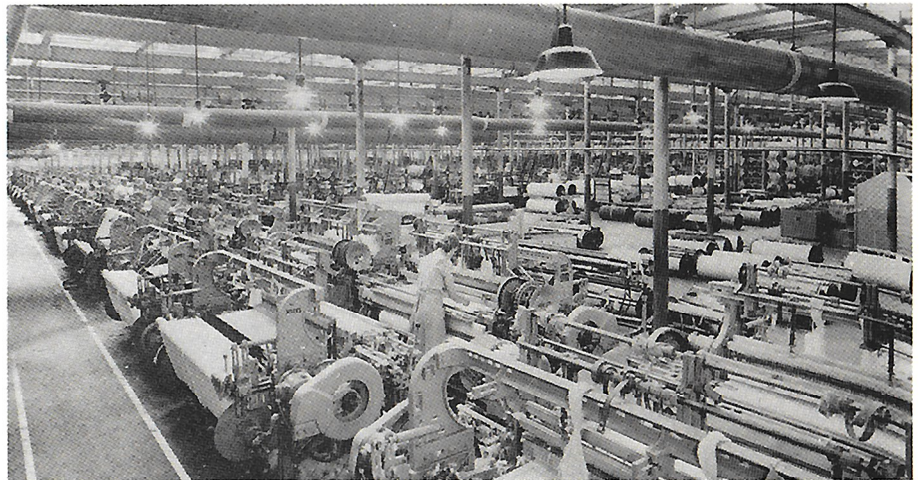
»Nykyajan elämän polttopisteinä ovat suurkaupungit, joissa arkipäivän tuhannet pienet tapahtumat saavuttavat tavattoman merkityksen, ja joissa ulkonaiset tekijät joka hetki määräävät yksilön teot ja ajatukset. Todelinen länsimainen tyyppi on mies, jonka päivä alkaa telefonisoitolla, sähköllä keitetyllä kahvilla ja hissillä, joka kohottamatta silmiään Daily Newsistä astuu lentokoneeseen, ostaa lipun kiertomatkalle maailman ympäri Cookin matkatoimistosta mietiskellen visiittiä kadunkulman takana asuvan tähtinsä luo kultaploembeja välkkyvien hampaitten välissä piippu, jollaisia valmistuu seitsemäntuhatta kappaletta tunnissa. — Tämän uuden ihmisen elämän valtatekijä oli kone — siksi otti uusi taide sen esikuvakseen».

Palmgrenin teos on ensimmäinen kaupunkilaisuutta Suomen kirjallisuudessa kokonaisvaltaisesti käsittelevä tutkimus.

Finlaysonin puuvillatehtaan kutomosali »Plevna» 1930-luvulla. — 1900-luvun alkupuolen tamperelaisen teollisuuden kuvaajia ovat olleet Viljo Kajava (runoissaan), Lauri Viita, Erkki Lepokorpi sekä Väinö Linna, joka esikoisromaanissaan leimaa Finlaysonin »punatiilisen kolossin» »valtavaksi teurastuslaitokseksi». — Valok. Pietinen, Museovirasto.

Turun telakkateollisuutta edustaa 1975 valmistunut Wärtsilän Perno. — Työtä Turun suurtelakoilla ovat 1950- ja 60-luvuilla kuvanneet Kaarlo Isotalo ja Väinö Pääkkönen. — Oy Wärtsilä Ab, Turun telakat.

Tampereen työväenkaupunginosan Kyttälän (Rongankadun) näkymä 1900-luvun alusta: taustalla leivän isännät Finlayson ja Tampella. — Vuosisadanvaihteen sekä 1900-luvun ensi kymmenten Tamperetta sekä sen kauppias- ja työläisväestöä ovat kuvanneet Selma Anttila, Aini Alhovuori, Lauri Viita, Helvi Erjakkala, Erkki Lepokorpi, Anneli Toijala sekä yli muiden Eila Pennanen romaanisarjassaan. — Tampereen kaupungin museoiden kuva-arkisto.

Kirjattuja waiheita

KUVAT KUNNIAAN

Kuvat kunniaan, kirjoittajina Sirkku Dölle, Thomas Ehrström, Raimo Fagerström ja Timo Syrjänen.

Toinen uudistettu painos, museovirasto, 1989, 126 sivua, 148 mv-kuvaa, 21 värikuvaa. ISBN 951-9075-32-1.

Kuvat kunniaan -kirja on museoviraston kunnianosoitus 150-vuotiaalle valokuvalle. Se on toinen uudistettu painos v. 1978 samannimisen näyttelyn yhteydessä julkaistusta kirjasta. Muuttuneen koon mukana on uusittu niin kuvitusta kuin tekstiäkin.

Kuvat kunniaan -kirja tarjoaa lukijalleen tietoa 150-vuotisen valokuvauksen vaiheista niin Suomessa kuin muuallakin. Historian lisäksi siinä on tietoa kuva-aineistojen säilyttämisestä ja vaurioituneiden kuvien pelastamisesta. Mielenkiintoista on myös havaita, kuinka monipuolisesti museot käyttävät valokuvausta ja valokuvia. Museoiden oman työn lisäksi kukin meistä voi kartuttaa kansallisia kuvakokoelmia. Jokaisen tulisi myös muistaa kuviin liittyvien tietojen tärkeys.

Kuvien kerääminen ja talteenottaminen on helppoa ja hauskaa. Kokonaan toinen juttu on niihin liittyvien tietojen kirjaaminen. On koko joukko aiheita, joissa kuva ei paljasta sisältöään sanoitta. Esimerkiksi henkilökuvat — julkkistenkin — jäävät helposti tuntemattomiksi. On sääli, että jopa isovanhemmatkin saattavat jäädä tunnistamatta. Kuvat kunniaan -kirjassa yritetään kannustaa kuvien omistajia tietojen merkitsemiseen ja osoitetaan havainnollisesti työn merkitys.

Kuvat kunniaan -kirjan myyntihinta on 75 mk, johon postitse toimitettaessa lisätään lähetyskuluina 26 mk. Kirjaa saa edullisimmin kansallismuseon kassalta museon aukioloaikoina, ma—la klo 11—15, tiistaisin lisäksi klo 18—21 ja su klo 11—16. Puhelintilauksia otetaan vastaan numerossa 90-4050 440.

Työväestä on varsin vähän kuvia. Monesta työläisestä ainoa säilynyt kuva löytyy työpaikalla otetusta ryhmäkuvasta. Näidenkin kuvien henkilöt ovat vielä tuntemattomia. Heidät on ikuistanut asemamies Edvin Käkelä, jonka levyt otettiin talteen Kolhon aseman viereisen rakennuksen ullakolta Mäntästä 1970-luvulla. Kuvauspaikka saattaa olla Vilppula tai Mänttä.

Kuvat kunniaan -kirjan etukansi. Värikansien lisäksi kirjassa on 19 värikuvaa.

